

Niekonwencjonalne aspekty współpracy polskich i ukraińskich pedagogów

Unconventional aspects of cooperation between Polish and Ukrainian educators

Key words: cooperation of scientists, education for peace, team activities.

Abstract: The article discusses unconventional aspects of cooperation between Polish and Ukrainian educators. It presents examples of cooperation between Polish and Ukrainian educators, taking into account atypical manifestations characteristic of non-formal relations. The article takes into account the analysis of team activities presented by M. Crozier and E. Friedberg. The situation resulting from the perversions of the brutal war in Ukraine is a dramatic illustration of this cooperation. In such conditions, Ukrainian and Polish educators pass the test of humanity by taking actions for the benefit of people who have suffered in the war. At the same time, they are continuing their academic work in which peace education has become a central issue.

Słowa kluczowe: współpraca uczonych, edukacja dla pokoju, działania zespołowe.

Streszczenie: Przedmiotem rozważań podjętych w artykule są niekonwencjonalne aspekty współpracy polskich i ukraińskich pedagogów. Na tle przedstawionej przez M. Croziera i E. Friedberga analizy działań zespołowych zaprezentowane zostały przykłady współdziałania polskich i ukraińskich pedagogów z uwzględnieniem nietypowych przejawów charakterystycznych dla pozaformalnych relacji. Dramatyczną ilustracją tej współpracy jest sytuacja wynikająca z wynaturzeń brutalnej wojny w Ukrainie. W takich warunkach ukraińscy i polscy pedagodzy zdają praktyczny egzamin z człowieczeństwa, podejmując działania na rzecz poszkodowanych w wojnie ludzi. Jednocześnie kontynuują działalność akademicką, w której edukacja dla pokoju stała się centralnym zagadnieniem.

Zaangażowanie w działalność naukową wytworzyło specyficzną kategorię osób, których aktywność skoncentrowana jest na zdobywaniu nowej wiedzy o rzeczywistości. Przyjmuje się przy tym powszechnie, że jej przedstawiciele reprezentują racjonalne podejście do możliwości poznania przy wykorzystaniu metod naukowych. W tym kontekście ważnym zagadnieniem jest sposób, w jaki uczeni/badacze identyfikują i starają się rozwiązywać nurtujące ich problemy badawcze. Można tu odwoływać się do dyspozycji określonych w metodologii właściwej dla uprawianej dziedziny nauki lub podjąć debatę dotyczącą bardziej ogólnych kwestii w odnie-

sieniu do charakteru twórczości naukowej. W tej drugiej perspektywie oznacza to traktowanie działalności naukowej jako sposobu odzwierciedlenia obiektywnej rzeczywistości lub jej konstruowania. Możliwe jest także podejście komplementarne, w którym proces badawczy stanowi konstrukcję przedstawiającą obiektywny stan rzeczy.

Niezależnie jednak od tak zarysowanego problemu badacze muszą rozstrzygać dylematy wynikające z kontekstu, w jakim realizują swoje przedsięwzięcia badawcze. Wynika stąd między innymi potrzeba bezpośrednich kontaktów z uczonymi aktywnymi w danej dziedzinie nauki, ale także z przedstawicielami innych dyscyplin naukowych z uwagi na potrzebę interdyscyplinarnego ujęcia podjętej problematyki badawczej. Kontakty takie przyjmują często formę bliskiej współpracy ze względu na konieczności merytoryczne, ale także są powszechnie traktowane jako forma rozwoju naukowego.

Chociaż podstawą takiej współpracy są na ogół przesłanki merytoryczne, to jej efektywność jest zwykle pochodną cech osobowych partnerów i możliwości ich bezpośredniego kontaktu, ale także uwarunkowań kulturowych i społecznych.

Na tym tle interesującym zagadnieniem jest identyfikacja mechanizmów współpracy i efektywność tej formy współdziałania. Jak bowiem zauważają M. Crozier i E. Friedberg, z trudem można doszukać się prawidłowości o charakterze uniwersalnym dotyczących działań zespołowych. Działania takie mają charakter spontaniczny i nie są wypadkową sumy ograniczeń obiektywnych ani też nie wynikają ze struktury podjętych problemów. Stanowią każdorazowo specyficzne rozstrzygnięcie, będące efektem kooperacji uczestników tych działań o zróżnicowanym potencjale osobowym, których aktywność ukierunkowana jest na urzeczywistnienie postawionych celów. Jednocześnie przyjęty sposób działania nie jest nigdy najlepszym z możliwych, ani nawet najlepszym w konkretnych uwarunkowaniach i występujących ograniczeniach. Niemniej jednak podstawą każdego wymagającego współpracy przedsięwzięcia musi być odpowiedni poziom integracji zachowań jego uczestników. Umożliwia to ograniczenie niepewności wynikających z technicznych, ekonomicznych i innych ograniczeń charakterystycznych dla niezdeteminowania konkretnych sposobów rozwiązania podjętego problemu¹.

Na tym tle celem rozważań podjętych w niniejszym artykule jest zaprezentowanie niekonwencjonalnych aspektów współpracy polskich i ukraińskich pedagogów zwłaszcza w sytuacjach wynikających z konieczności podejmowania działań w ekstremalnych warunkach konfliktu wojennego.

Uczeni pedagogicy stanowią specyficzną kategorię, których aktywność badawcza koncentruje się na edukacji jako formie praktyki społecznej ukierunkowanej na profilowanie zdolności życiowych człowieka. Mamy tu do czynienia z zaplano-

¹ M. Crozier, E. Friedberg: Człowiek i system. Ograniczenia działania zespołowego. PWE, Warszawa 1982, s. 21–29.

wanym oddziaływaniem wychowawczym obejmującym kształcenie i profilowanie podopiecznych². Oznacza to, że pedagodzy-badacze nie tylko starają się odzwierciedlić obiektywnie istniejącą rzeczywistość, ale w znacznej mierze uczestniczą w jej konstruowaniu poprzez formułowanie normatywnych wytycznych w odniesieniu do sposobu kształtowania wychowanków. Okoliczność ta sprawia, że pedagodzy obarczeni są szczególną odpowiedzialnością za efekty wdrażania teorii pedagogicznych będących wytworem ich pracy. Na tym tle, obok sformalizowanej w instytucjach akademickich działalności uczonych-pedagogów, warto zilustrować także pozaformalne aspekty działalności tej grupy profesjonalistów.

Przykładem niekonwencjonalnej aktywności pedagogów jest grupa polskich i ukraińskich przedstawicieli różnych ośrodków akademickich skupiona w sensie formalnym wokół inicjatywy związanej z organizacją forów naukowych organizowanych naprzemiennie co dwa lata w Polsce i Ukrainie. Chociaż podstawę dla współdziałania stanowią struktury sformalizowane to liczne i stałe kontakty osobiste pozwoliły na stworzenie klimatu sprzyjającego tworzeniu warunków dla rozwoju naukowego uczestników tej grupy także w trybie pozaformalnym. Wyraża się to w licznych publikacjach w periodykach naukowych w Polsce i Ukrainie, wspólnie organizowanych przedsięwzięciach badawczych, tworzeniu warunków dla uzyskiwania kolejnych stopni naukowych. Szczególną cechą tego „stowarzyszenia uczonych” jest samoorganizacja zorientowana na wzajemne wsparcie w realizacji podejmowanych przedsięwzięć, tworzenie odpowiedzialnej wspólnoty gotowej na podejmowanie ryzyka w poczuciu współodpowiedzialności za podejmowane działania.

Skupienie się na działalności pedagogicznej zogniskowanej na tworzeniu warunków dla pożądanego działania wychowawczego zaowocowało znamiennej intuicją pedagogiczną, która uzewnętrzniła się w hasle programowym VIII Forum zorganizowanego w Państwowym Uniwersytecie Pedagogicznym im. G. Skoworody w Perejasławiu Chmielnickim, w 2019 r. – **edukacja dla pokoju**. Przyjęto przy tym, że w ramach systemu edukacji, jako strategicznego instrumentu formowania systemu wartości, postaw i zachowań jednostek i grup społecznych, należy zintensyfikować działania na rzecz większego zaangażowania w kształtowanie kanonu wartości, w którym przekonanie o znaczeniu pokoju dla egzystencji współczesnego człowieka jest kluczowym elementem.

Stawiając problem: czy w systemach edukacyjnych podejmowane są oczekiwane działania na rzecz formowania postaw sprzyjających rozwiązywaniu problemów ludzi w warunkach trwałego pokoju zwrócono uwagę, że przez większość historii ludzkości wojna była naturalnym i akceptowanym społecznie sposobem bycia i rozwiązywania bieżących problemów związanych ze sprawowaniem władzy. Doprowadziło to do ukształtowania się obyczajowości, w której wojna i związane z nią rytuały stanowią powód do dumy i chwały. Udział w wojnie uznawany bywa za zaszczytny, a wykazane w niej sprawności i zapały, waleczność, heroizm – nagra-

² K. Rubacha (2008), *Metodologia badań nad edukacją*, WAIp, Warszawa.

dzane są orderami i podnoszone do rangi wielkich cnót mających budzić podziw. Ideowe zakwestionowanie takiego stanu rzeczy przyniosło Oświecenie. Wojnę często postrzegać jako problem o charakterze praktycznym, a pokój traktować jako stan pożądany. Mimo to, nawet traumatyczne doświadczenia ubiegłego stulecia związane z wojnami światowymi i ludobójstwem w wyniku czystek etnicznych i siłowego narzucania totalitarnych ideologii, nie wyeliminowały absurdu wojny jako praktyki rozwiązywania problemów politycznych.

Już w nieodległej od VIII Forum Naukowego Polska-Ukraina przyszłości, którego przedmiotem była edukacja dla pokoju, naród ukraiński musiał zmierzyć się z brutalną agresją zagrażającą podstawom życia narodu i państwa. W tej sytuacji swoistemu egzaminowi z głoszonych deklaracji odnośnie do pożądanych postaw i działań przyszło poddać się w praktyce także osobom zaangażowanym w uprawianie nauki.

Podjęmowane konkretne działania przez uczestników spontanicznie formującego się wspomnianego wcześniej „stowarzyszenia uczonych-pedagogów” wskazują, że także w warunkach wojny potrafią oni sprostać dramatycznym wyzwaniom. Jest czymś niezwykłym to niemal naturalne przejście w Ukrainie z akademickiej formuły działania do organizacji wsparcia i pomocy w ewakuacji potrzebującym takiego wsparcia akademikom, pracownikom uczelni i studentom. Na to wezwanie równie naturalnie zareagowali polscy koledzy, którzy aktywnie tworzą ten łańcuch pomocy na każdym poziomie organizacyjnym. Jednocześnie podziw budzi, że nawet w warunkach wynaturzonej agresji wojennej podtrzymywana jest wielowątkowa aktywność akademicka ukraińskich i polskich pedagogów.

Wszystko to wskazuje, że zapoczątkowana przed laty współpraca polskich i ukraińskich pedagogów znajduje swoje niekonwencjonalne wyrazy w sytuacji ograniczeń, których nie można było wcześniej zaprogramować. Można przy tym uznać, że podejmowane przez nich ryzyka wynikają z poczucia odpowiedzialności za losy konkretnych ludzi, którzy potrzebują wsparcia, ale także ze świadomości, że prezentowane dziś postawy i działania tworzą podwaliny dla kształtowania nowej rzeczywistości, w której edukacja dla pokoju znajdzie swój nowy, bardziej znaczący wymiar.

Bibliografia

1. Crozier M., Friedberg E. (1982), *Człowiek i system. Ograniczenia działania zespołowego*. PWE, Warszawa.
2. Rubacha K. (2008), *Metodologia badań nad edukacją*. WAIp. Warszawa.
3. Sikora J. (2019), *Edukacyjne aspekty polityki spójności społecznej jako pragmatyczna egzemplifikacja działalności na rzecz pokoju*. W: *Oswita dla miru*, red. W. Kremień i inni. Kijów-Pierejśław Chmielnicki.

dr hab. Jan Sikora, prof. APS

Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie